

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI HAKKINDAKİ YOUTUBER VİDEOLARINA İZLEYİCİ TEPKİLERİ

Mehmet Sinan TAM*
Sönmez Safa KURTULUŞ**

Özet

Rusya – Ukrayna arasında son yıllarda yaşanan gerilimin sonucu olarak 2022 yılının şubat ayında Rusya, Ukrayna'ya saldırmıştır. Bu saldırıların sonucunda sosyal medya platformlarında konuya ilişkin birçok içerik yazılmış ve hazırlanmıştır. Bu içeriklere platform kullanıcılarının ne gibi tepkiler verdiğini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, Youtube'de konuya ilişkin en çok yorumlanan üç video, örneklem olarak seçilmiştir. Bu videoların içeriklerini izleyenler; söz konusu olayı, savaş olarak tanımlarken, bunun ana sebebini ise ABD, NATO ve taraflar arası çıkar çatışması olarak görmüştür. İzler kitlenin yaptığı yorumlarda, Putin'in imajı ve Rusya'nın savaş sebeplerinin bu kitlece haklı görülmesi nedeniyle bu izler kitlenin Rus yanlısı bir tavır takındığı bulgulanmıştır. Öte yandan Youtube kullanıcıları, içerikleri genel anlamda beğenmiştir. Ayrıca içeriklerin taraflı, yanlış ve eksik analizle sunulduğuna ilişkin görüşler de ortaya konulmuştur. Çalışmada, kamuoyunu belli konulara kanalize etmede Youtube'nin önemli bir rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya ait veriler, savaşın ilk aylarına aittir. Savaş'ın seyri, olası sonuçlarını içeren ileri dönemlerde de Youtube içeriklerinde öne çıkan yeni değişkenleri belirlemek adına söz konusu video yorumlarının yeniden incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Ukrayna, Savaş, Youtube, Youtuber

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, mehmetsinantam@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9897-0803

** Lisans Öğrencisi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, sonmez_99.174@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7364-3523

Doi: 10.55796/dusuncevetoplum.1106229

Başvuru Tarihi:02.05.2022
Kabul Tarihi:09.06.2022

Araştırma Makalesi
www.dusuncevetoplum.org

AUDIENCE REACTIONS TO YOUTUBER VIDEOS ABOUT THE RUSSIA-UKRAINE WAR

Abstract

As a result of the tension between Russia and Ukraine in recent years, Russia attacked Ukraine in February 2022. As a result of these attacks, many content related to the subject has been written and prepared on social media platforms. In this study, which aims to reveal how users react to the prepared content, the three most commented videos on the subject on the Youtube platform were chosen as samples. While the viewers of the video content described the event as war, they saw the main reason for the war as the USA, NATO and conflict of interest. In the comments made by the audience, it was found that he took a pro-Russian stance because of Putin's image and Russia's justification of the reasons for the war. On the other hand, Youtube users generally liked the content. In addition, opinions were expressed about the content being presented with bias, wrong and incomplete analysis. In the study, it was concluded that Youtube plays an important role in channeling the public to certain issues. The data of the research belong to the first months of the war. It is thought that it is necessary to re-examine the video comments in order to determine the new variables that stand out in Youtube content in the post-war period.

Keywords: Russia, Ukraine, War, Youtube, Youtuber

Giriş

Son yıllarda özellikle uluslararası arenada yaşanan çatışma, kriz ve savaş durumlarında sosyal medya, giderek daha da kilit bir rol üstlenmektedir (Human Rights Watches, 2022). Bu yönüyle sosyal medya platformlarının bireyleri sadece eğlendirmekle kalmayıp aynı zamanda gündemdeki birtakım olaylarda kamuoyunu bilgilendirme ve yönlendirmede de etkin bir rol oynadığı söylenebilir. Bu platformlardan biri de hiç kuşkusuz Youtube'dir. Youtube, doğası gereği (*video tabanlı*) diğer sosyal medya uygulamalarına nazaran daha fazla mesajın sadece bir paylaşım ile kamuoyuna aktarılmasıyla öne çıkmaktadır. Bu platformda son yıllarda özellikle sıradan kullanıcılardan kendilerini önemli oranda farklılaştırmayı başarmış olan youtuberlerin etkileyicilerden dolayı gündeme dair konuları içeren videoların daha profesyonel kurgularla bu ağa yüklendiği görülmektedir.

Birer bağımsız devlet olan Rusya ve Ukrayna'nın arasında cereyan eden büyük kriz ve akabindeki savaş; tarihsel süreçte iki tarafın sebep-sonuç, amaç-sonuçlarını içeren bir takım geçmiş olayların objektif irdelenmesi ile daha kolay anlaşılacaktır. Savaş her ne

kadar 2022 yılının başlarında patlak verse de savaş öncesi dönemde gerek saha gerekse sosyal medya platformlarında algı yönetimi teknikleriyle iki ülke arasındaki sorunlar hem vatandaşlar hem de devletler nezdinde dile getirilmiştir. Örneğin; savaş öncesi dönemde bilhassa Rusya tarafınca gri propaganda taktiği uygulanarak çeşitli sosyal medya mecralarında Rusya ile Ukrayna arasındaki tarihi birliğe ve Ukrayna’da yaşayan kesimin aslında Rus kökenli olduklarına dair propaganda taktikleri uygulanmıştır (Costea, 2019, s. 43).

2022 yılının şubat ayında patlak veren savaşta Rusya, Ukrayna’yı NATO’ya katılım fikrinden vazgeçirtmek ve NATO’ya üye ülkelerin Rusya’ya olası tehdidini bertaraf etmek için Ukrayna topraklarına kara harekâtı başlatmıştır. Bu savaş her ne kadar cephe hattında sürse de savaşın ekonomik (*doğalgaz, petrol ve gıda krizi*), kültürel (*göç, ulaşım, seyahat ve turizm faaliyetleri*) ve hatta sanal yönü de bulunmaktadır. Savaşın başlamasından önceki dönemden, savaş anı ve sonrasındaki periyoda kadar sosyal medya kullanıcıları; bu uluslararası gerginliği gerek takip etmek gerekse de bu platformlar aracılığıyla görüş ve düşüncelerini paylaşmak suretiyle sürece dâhil olmuştur.

Sosyal medya platformları, özellikle uluslararası ilişkilerde savaş vb. olağanüstü durumlarda barışçıl bir ortamın sağlanmasına katkı sunduğu gibi tam tersi bir etkiye de sahiptir. Burada kullanıcıların dijital medya okuryazarlığı son derece hayati bir öneme sahiptir (Kanat, 2016, p. 542). Bu perspektifle 2022 yılının başlarında Rusya – Ukrayna arasında başlayan savaşta Türkiye’deki Youtube kullanıcılarının yaptığı yorumlarda onların savaşa yönelik algılarının ne olduğu sorunsalından hareketle yapılan bu araştırmada, kullanıcıların savaşa ilişkin tutum ve düşüncelerinde nelerin öne çıktığı ve Youtube’de paylaşılan içerikleri nasıl değerlendirdikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaç çerçevesinde 24 Şubat – 21 Nisan 2022 tarihleri arasında Youtube Türkiye’de, Rusya – Ukrayna savaşını konu edinen ve Youtube izleyicileri tarafından en çok yorum yapılan üç kanala ait (*Argonomi, Yusuf Kayaalp ve Melih Esat Açıl*) video paylaşımları çalışmada örneklem olarak belirlenmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde sosyal medya platformlarının bizatihi kendisi dışında burada yer alan kullanıcıların da uluslararası siyasi süreçlere katılım sağladığı görülmüştür. Araştırmada, Youtube ve youtuberlerin sıradan izleyicilere fikirlerini paylaşma imkânı tanıdığı ve özellikle youtuberler üzerinden bireylerin politik konulara katılım gösterdiği sonucu öne çıkmıştır.

1. Rusya- Ukrayna Geriliminin Arka Planı

Ukrayna, Rusya için birçok anlamı içerisinde barındırmaktadır. Tarihteki ilk Rus devleti olan Kiev Rus Devleti, günümüz Ukrayna topraklarında kurulmuştur. Ruslar, Ortodoksluğu ilk kez bu topraklarda kabul etmiştir. Hem Çarlık hem de Sovyetler Birliği döneminde Ukrayna, uzun yıllar Rus hâkimiyeti altında kalmıştır. İki ülke arasında çok köklü tarihi köprüler bulunması nedeniyle Rusya için Ukrayna her dönem yabana atılmayacak bir ülke konumuna sahip olmuştur (Dinler, 2018, s. 16). Nitekim bunun bir sonucu olarak Putin 21 Şubat 2022 tarihinde yaptığı bir konuşmada; *“Ukrayna bizim için sadece bir komşu değil, aynı zamanda tarihsel akrabamız, kültürel ve dinen, Slav ve Ortodoks yakınımız. Ukrayna, tarihimizin bir parçası. Ukrayna’nın doğusu eski Rus toprağıdır”* (TRT Haber, 2022) ifadeleriyle Ukrayna’nın sahip olduğu coğrafyanın aslında Rusya için ne anlama geldiğinin altını çizmiş ve savaşın arka planındaki sebeplerinden birini de bu şekilde kamuoyuna birincil ağızdan paylaşmıştır.

Rusya ve Ukrayna arasındaki kriz 90’lı yılların başından beri periyodik aralıklarla uluslararası arenada gündeme gelmiştir. Fakat burada 2013 yılının bir milat olduğu söylenebilir. Rusya, önceleri Ukrayna’ya karşı askeri olmayan farklı ekonomik yollarla ülkeyi darboğaza sürüklemeye çalışmıştır. Rusya tarafınca doğal gaz, kömür ve elektrik başta olmak üzere uygulanan ekonomik ambargolarla, Ukrayna’nın bağımlı olduğu temel ürünlerin ihracatını sınırlayarak onu deyim yerindeyse ekonomi silahıyla baskı altına almaya çalışmıştır (Oğuz ve Erol, 2018, s. 9). 2013 yılında Viktor Yanukoviç’in AB Ortaklık Anlaşması’nı askıya alması, ülke içinde karışıklıklara neden olmuş ve 2014’te Yanukoviç’in istifasıyla süreç sonuçlanmıştır. İstifa sürecini takip eden birkaç ay içinde Rusya, Ukrayna’ya ait olan Kırım’ı ilhak etmiştir. Daha sonra 2014 yılının haziran ayında AB’ye katılmak isteyen Batı taraftarı Petro Proşenko hükümeti Ukrayna’da başa geçmiştir.

2018 yılında yaşanan krizde ise Rusya, Ukrayna gemilerini Kırım Yarımadası bölgesindeki Rusya sularına yasa dışı yollarla girmekle suçlayarak onlara el koymuştur (Soydan, 2019, s. 84). Sıcak çatışmanın yaşanmadığı bu dönemi takip eden 2019 yılında Volodimir Zelenski de tıpkı Poroşenko gibi batı yanlısı bir tutum takınarak ulusal seçimi büyük bir başarıyla kazanmıştır. Bu dönemde NATO’nun bir parçası olmak isteyen Ukrayna, Putin’in tehdidiyle karşılaşmış ve en nihayetinde 24 Şubat 2022 tarihinde

Rusya'nın tüm Ukrayna topraklarına açtığı savaşla NATO süreci baltanmaya çalışılmıştır. Diğer yandan NATO'nun resmî web sayfasında Ukrayna'yla olan ilişkilerde 1990 yılına vurgu yapıldığı ve 2014 yılına özel bir atıf verilerek, ilişkilerin bu dönemden sonra daha yakın bir seyirde sürdüğünün altının çizildiği görülmüştür (NATO, 2022).

Rusya, gerek gördüğü durumlarda diğer devletlerde yaşamını sürdüren Rus kökenli vatandaşlarını ileri sürerek kendi dış politika yönelimlerinin bir parçası olarak bu azınlık tebaayı belli dönemlerde kullanmıştır. Rusya, herhangi bir kriz anında Sovyet Rusya'dan kopan diğer ülkelerin iç işlerine karışmak için Rus kökenli yurttaşları kılıf yaparak o ülkelere askeri ve diplomatik müdahalelerde bulunmuştur (Tüysüzoğlu, 2011, s. 3-4). Rusya aslında uyguladığı bu politikayla komşusu olan bağımsız devletler üzerinden siyasi, askeri ve ekonomik olarak onları kendine bağımlı hale getirmek istemektedir (Keskin, 2015, s. 45-46). Ukrayna'da siyasal olarak batı ve Rus yanlısı gruplar bulunması da Rusya'nın işini oldukça kolaylaştırmıştır. Bu nedenle ülke içinde neredeyse her dönem bu gruplar arasında sıklıkla dış ülkelere kaynaklı çekişmeler de yaşanmıştır (Ağır, 2016, s. 5)

Birer komşu devlet olan Rusya ve Ukrayna arasındaki kriz, 2022 yılının başlarında Rusya'nın başlattığı askerî harekâtla yeni bir ivme kazanmıştır. Hali hazırda bu askerî harekâtın adının ne olduğunun kamuoyunda tam olarak oturmadığı görülmektedir. Birtakım medya çevrelerince bu bir çatışma ve kriz olarak lanse edilirken, bazı medya organlarında ise bunun bir savaş ve ilhak girişimi olduğu belirtilmiştir. Bu isimlendirmedeki ifade seçimlerinde özellikle devletlerin Rusya'yla olan ikili ilişkileri ile ABD ve NATO'yla olan bağılıklarının öne çıktığı söylenebilir. Türkiye'nin resmi haber kuruluşu olan Anadolu Ajansı söz konusu olayla ilgili yayınladığı haberlerde savaş sözcüğünü kullanmıştır (Anadolu Ajansı, 2022). Hali hazırda resmî rakamların verilmediği savaşta, Türkiye'nin arabuluculuğu teklifiyle her iki ülke masada uzlaşmaya davet edilmiştir. Fakat masada ve sahada olanların birbiriyle zıt şekilde tezahür etmesi nedeniyle savaşın seyrinin giderek daha da uzayacağı ve milyonlarca Ukraynalının süreç içerisinde göçmen durumuna düşeceği düşünülmektedir. Öte yandan savaşın sadece Rusya – Ukrayna ile sınırlı kalmayıp küresel ölçekte başta petrol ve gıda olmak üzere pek çok ekonomik olumsuzluğa yol açacağı iddia edilebilir.

2. Cepheden Sanal Platformlara Uzanan Savaş

Sosyal ağların vasıtasıyla yapılan propaganda çalışmalarında; demokratik katılıma sunduğu katkı, orada yapılan paylaşımların siyasal otoritelerce sansüre ve engellemeye uğrama güçlüğü, taraftar toplayabilme ve politik söylemleri belirleyebilme rolü nedeniyle devletler nezdinde algı ve imaj yönetimine önemli katkılar sağlamaktadır (Köseoğlu ve Al, 2013, s. 121). Diğer taraftan sosyal medyanın dinamik yapısı nedeniyle geleneksel medyadaki haberlere kıyasla; yalan haberler, asılsız söylentiler, yanlış bilgiler (misinformation) ve dezenformasyon gibi konular çok daha hızlı bir şekilde bu platformlarda yayılmaktadır (Chaudhari ve Pawar, 2021, s. 59).

Sosyal medya platformları geleneksel medyadan farklı olarak interaktif, kullanışlılık, hızlılık, süreklilik ve erişime açık olması nedeniyle sadece propaganda faaliyetlerinde değil aynı zamanda terör eylemleri için de kullanılmaktadır (Weiman, 2014, s. 2). Öte yandan bireysel bağlamda bakıldığında C neslinin teknolojiye olan bağımlılığı, gündemde olma ve sosyal medya etkileşimi alma pahasına bu platformlarda İslamofobik paylaşımlar başta olmak üzere birçok propaganda faaliyetlerinde bulunduğu da tespit edilmiştir (Tam, 2021, s. 291). Bireylerin bu propaganda faaliyetlerinde bulunmasında tutumları belirleyici olmaktadır (Tosyalı ve Sütçü, 2019, s. 65). Bu bağlamda sosyal medya uygulamalarındaki algı yönetimleriyle hedef kitlelerdeki bireylere belli tutumlar edindirdiği ifade edilebilir.

Çoğunluğun azınlık karşısındaki alternatif sesi olarak görülen sosyal medya platformları, başta Z kuşağı olmak üzere birçok kesim için demokratik katılım adına önemli bir yere sahiptir (Mayo, 2009; Zvereva, 2016, s. 294). Son yıllarda Rusya ve ABD arasındaki gerilim nedeniyle bu iki ülke, dijital propaganda faaliyetlerini yürütme noktasında gerçeklik ötesi (post-truth) söylemlerle ön plana çıkmıştır (Bjola, 2017, p. 189). Fakat zaman içerisinde ülkeler arasında yaşanan propaganda faaliyetleri aynı zamanda sosyal medya ağlarında birtakım paylaşımlar, hesaplar ve yapay gündemlerle görünür olmuştur. Bu görünümün en sonuncusu da Rusya – Ukrayna arasında yaşanan savaş süresince gerçekleşmektedir.

Sosyal medya uygulamalarının olmadığı dönemlerdeki savaş ve krizlerde halkın bilgi almasında önemli bir yere sahip olan kişiler gazetecilerdi (Morrison, 1994, s. 319). Zaman içerisinde cephe veya savaş gazeteciliğinden sosyal medya yurttaş gazeteciliğine

dönüşüm gerçekleşmiştir. Burada bireyler bir gazeteci edasıyla olayı anlatmakta ve bu olayı kendi telefonlarıyla kayıt altına alarak sosyal medya hesaplarından paylaşmaktadır (Bossio ve Bebawi, 2013). Öte yandan sosyal medya kullanıcıları artık geleneksel medya araçlarının sosyal medya platformlarıyla birlikte etkisinin oldukça sınırlı kaldığına ve dahası geleneksel medya mecralarının zamanla yok olacağına inanmaktadır (Al-Jenaibi, 2012, s. 9). Bu nedenle başta Z kuşağı olmak üzere pek çok kesim için sosyal medya ağlarının bilgi edinmenin bir yolu olarak tasavvur edildiği ifade edilebilir.

Uluslararası kriz süreçlerinde krizin pik yaptığı dönemlerde insanlar, sosyal medya hesaplarından konuyla ilgili daha fazla içerikler paylaşmaktadır (Haq, Braud, Kwon ve Hui, 2020, s. 216). Sosyal medyada geçen konuşmalar, genellikle kriz yaşayan ülkelerin vatandaşları arasında bir düelloya dönüşecek şekilde ilerlemektedir. Geniş toplumsal katılımın sağlanması nedeniyle bu tarz ağlarda sıklıkla dezenformasyonlarla da karşılaşılmaktadır (Sacco ve Bossio, 2015, s. 68).

Sosyal medyanın uluslararası arenadaki konulara olan etkisi, Arap Baharı'ndan beri bilinen bir gerçektir. Yurt dışındaki olaylarda olduğu gibi ülkemizdeki bir takım politik konularda da sosyal medya ağları son yıllarda önemli bir role bürünmüştür. Ülkemizdeki en çarpıcı örneklerin başında zikredilen gezi olayları irdelendiğinde sadece bir başkaldırı değil aynı zamanda bazı kültürel motiflerin de sosyal medyayla birlikte üretildiği saptanmıştır (Güven, 2014). Bu yönüyle dijital aktivizm hareketlerinin sadece politik ve ekonomik değil aynı zamanda kültürel çıktılarının da olduğu söylenebilir.

Sosyal medya uygulamaları, halkın belli konularda bilgi almasında önemli bir aracılık rolü üstlenmektedir. Nitekim Rusya – Ukrayna arasında yaşanan gelişmelerde, kamuoyunun özellikle Twitter başta olmak üzere birçok sosyal ağ platformlarından bilgi aldığı görülmüştür (Haq, Tyson, Lee, Braud ve Hui, 2022, s. 1). Toplum mühendisliği noktasında faaliyet gösteren bu ağlar vesilesiyle kitlelerin bu savaş hakkında ne düşünmesi ve nasıl konuşması gerektiği bir nevi öğretilmeye çalışıldığı iddia edilebilir. Öte yandan geleneksel medyada izler kitlenin pasif katılımı zorunlu kılması nedeniyle insanların konvansiyonel medya yayınları yerine kendi fikirlerini de paylaşabilecekleri platformlara yönelmesi bu ağların ulusal ve uluslararası gündemle ilgili konularda popüler olmasına zemin hazırlamıştır.

Twitter’de Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşı konu edinen bir çalışmada, daha çok batılı devletlerin vatandaşlarının bu savaş hakkında Twitter içerikleri yazdıkları tespit edilmiştir. Burada Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşik Krallık, Fransa ve Almanya liste başı olan ülkeler olmuştur. Öte yandan Hindistan halkının da savaş hakkında yoğun bir şekilde tweet paylaştığı ve alıntılıdığı görülmüştür (Chen ve Ferrara, 2022). Sosyal medyada kullanıcıların yaptıkları paylaşımlar kadar birtakım sahte hesaplarla paylaşılan içerikler de bu savaş döneminde gün yüzüne çıkmıştır. Nitekim savaşın daha ilk günlerinde birçok bot hesaptan “#IstandwithPutin” etiketiyle Vladimir Putin’i destekleyen sosyal medya içeriklerinin paylaşıldığı tespit edilmiştir (Jarynowski, 2022, s. 2). Ülkemizde ise savaş öncesi Rusya’nın Belarus topraklarına yaptığı yığınak, savaş anı ve savaş sonrası içerikleri Twitter kullanıcıları neredeyse her gün Rusya – Ukrayna savaşına ilişkin tweetler paylaşarak bu konuyu ülkenin ilk gündem maddesine taşıdığı gözlemlenmiştir.

Youtube sadece savaşa ait gerekçelerin sunulduğu bir platform değildir. O aynı zamanda her türlü söylem ve duygunun anlatıldığı ve tartışıldığı bir demokratikleşme ortamıdır (Knudsen ve Stage, 2013, s. 432). Savaş öncesi dönemde, Ukrayna ve Rus Youtube kullanıcıları Youtube üzerinden hazırladıkları içeriklerle başta ikinci dünya savaşı olmak üzere geçmişteki ulusal anlatıları çevrimiçi ortamda yayarak her iki ülke arasında yaşananları dramatize ederek sunmuştur. Burada her iki taraf da genellikle karşı tarafın görüşlerini inkâr eden ve birbirlerine karşı meydan okuyan söylemlerle etkileşime geçmişlerdir (Makhortykh, 2020, s. 157).

3. Yöntem

Pandemi sonrası döneme geçiş diye ifade edilebilecek tarih olan 2022 yılının ilk aylarında Dünya, yeni bir uluslararası sorunla karşılaşmıştır. Bu sorun, laboratuvar ortamlarında mikroskobik deneylerle değil, tarihsel süreçle gün yüzüne çıkartılmıştır. Hemen hemen her ulusu etkileyen bu küresel kriz, hiç kuşkusuz Türkiye’de de gerek geleneksel gerekse sosyal medya mecralarında günlerce gündemde yer edinmiştir. Burada Türk kamuoyunda söz konusu konunun nasıl yorumlandığı veya algılandığı önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda araştırmada Youtube Türkiye’deki youtuberların hazırlamış oldukları içeriklerde kullanıcıların konuyu algılama ve

yorumlamaları içerik analizi (Krippendorf, 1990) yöntemi kullanılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Rusya- Ukrayna savaşının başlangıç tarihi olan 24 Şubat 2022'den 21 Nisan 2022 tarihine kadar bu savaş konu edinen Youtube Türkiye'de Youtube izleyicileri tarafından en çok yorum alan üç video amaçlı örneklemin ölçüt tekniğinden hareketle örneklem olarak belirlenmiştir (Yağar ve Dökme, 2018). Araştırmaya ait veriler Maxqda programı aracılığıyla elde edilmiş ve söz konusu analizler yine bu program üzerinden gerçekleştirilmiştir. Söz konusu üç videoya toplam 7675 yorum yapılmıştır. Bu yorumlar içerisindeki anlamsız ifadeler çıkartılmış (455) ve en nihayetinde kalan 7220 yorum araştırmanın veri setini oluşturmuştur.

Üç Youtube kanalına yapılan yorumların kodlanması öncesinde her iki araştırmacı kategorilerin ve kodlama kurallarının bulunduğu kodlama kılavuzundan hareket etmiştir. Kod cetveli araştırmanın konusu, amacı ve yöntemine uygun olacak şekilde tasarlanmıştır. Kodlama cetvelinden sonra literatürde ortaya konulan verileri kodlama süreçleri ışığında (Maxwell, 2009; Goodell, Stage ve Cooke, 2016) Youtube yorumları kodlanmıştır.

Kodlama süreci üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada araştırmaya ait verilerin %15'i (1083) iki kodlayıcı tarafından ön bir kodlama sürecine sokulmuştur. Daha sonra belirlenen ortak ve farklı kodlar belirli temalar altında birleştirilerek (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 228) bu kez kalan tüm veri deseni birbirlerinden bağımsız olacak şekilde iki kodlayıcı tarafından kodlatılarak ikinci aşama gerçekleştirilmiştir. Bu kodlama aşaması sonunda her iki kodlayıcıya ait kategoriler tekrar karşılaştırılmış ve bazı kod adlarının değiştirilmesi ve metinlerin farklı kodlar altında yeniden sınıflandırılması yapılmıştır. Bu işlem sonrasında söz konusu veriler tek bir dosyaya indirgenmiştir. İki kodlayıcı arasındaki benzerliği maksimum düzeye getirmek adına yapılan bu adımın sonucunda üçüncü bir kodlayıcıya veri desenine ait ifade ve kodlar gönderilerek kodlama sürecinin son aşaması gerçekleştirilmiştir. Üçüncü kodlayıcıdan yapılan dönüş neticesinde öncül kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik oranının (%87,8) son kodlayıcıda da benzer oranda (%87,1) kaldığı tespit edilmiştir.

4. Bulgular

4.1. Video İçerikleri

Araştırma Sorusu 1: Üç Youtube kanalına ait içeriklerde Rusya – Ukrayna savaşı nasıl ele alınmıştır?

En çok izlenmeye sahip Argonomi isimli Youtube sayfasında Pelin Öztürk'ün hazırladığı “*Putin aslında ne istiyor?*” adlı video içeriğinde Rusya-Ukrayna geriliminin tarihsel sürecine, savaşa nasıl gidildiği ve Rusya'nın Ukrayna'dan neler istediği konularına odaklanılmıştır. Video içerisinde kamera karşısına çıkan Öztürk; haritalar, animasyonlar, resimler ve videolar kullanarak Youtube içeriğini kurgulamıştır. Video diğer iki video içeriğine göre daha uzun süreli tutulmuş ve kullanılan her bir cümleye yönelik çeşitli referanslar verilerek söylemler güçlü tutulmaya çalışılmıştır. Ayrıca izleyiciye her iki devletin penceresinden savaşa nasıl gidildiği değerlendirilerek objektif bir bakış açısı sunulmaya çalışılmıştır. Argonomi sayfası tıpkı Melih Esat Açıl gibi Zelenski'nin siyasi deneyimsizliği ve komedyen olmasına vurgu yapmıştır. Video genelinde Öztürk; alışlagelen basmakalıp söyleyişlerden uzak bir dille Rusya – Ukrayna gerilimini abonelerine aktarmıştır (Argonomi, 2022).

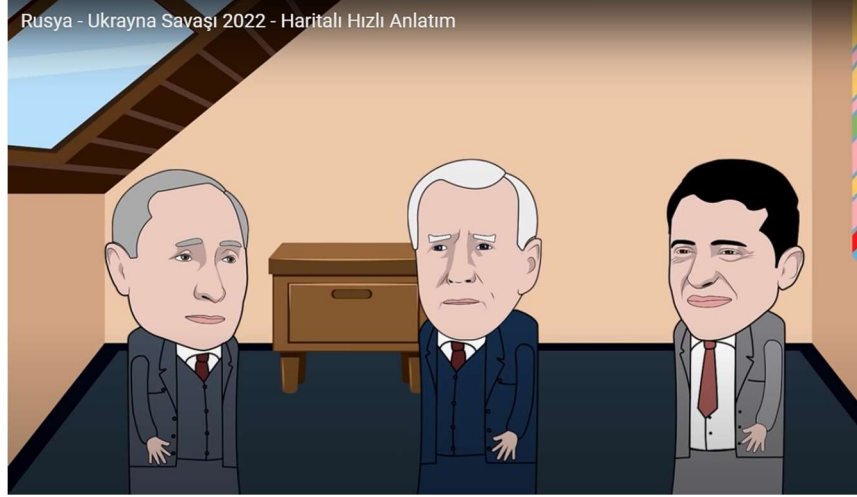
Görsel 1: Argonomi Youtube Kanalından Konuya Dair Bir Kesit

Yusuf Kayaalp'e ait olan “*Rusya-Ukrayna Savaşı: Haritalı Hızlı Anlatım*” adlı video animasyon şeklinde sunulmuştur. Devlet başkanları karikatür çizim ile ele alınmış ve video seslendirmesinde youtuber kendi sesini kullanmıştır. Kayaalp; resim ve haritalar kullanarak kurguladığı video içeriğinde diğer iki videodan farklı olarak mizah ve argo söylemlerini tercih ederek konuyu açıklamıştır. Daha yalın bir dille konuyu özetlemeye

çalışıp video içeriğinde aynı zamanda reklam anlaşması yaptığı kurumun tanıtımına yer vererek inandırıcılığına gölge düşürmüştür.

Görsel 2: Yusuf Kayaalp Youtube Kanalından Konuya Dair Bir Kesit

Kayaalp, yaşanan Rusya-Ukrayna savaşını tarihten ve günümüzden kesitler vererek kamuoyuna sürecin tarihsel yönünü de anlatmaya çalışmıştır. O, burada tarihi bilgileri herhangi bir referans vermeden subjektif değerlendirmelerle savaş öncesi dönemi ve savaş sürecini değerlendirmiştir. Video içerisinde Rusya; saldırgan, hırçın, aksi ve yasal düzeni bozan bir devlet olarak etiketlenerek takipçilere böyle lanse edilmiştir. Burada özellikle Putin'in saldırgan bir devlet yapısını son yıllarda oluşturduğuna değinilerek onun için despot, nazi ve kurnaz benzetmeleri yapılmıştır. Ayrıca videoda ABD, İngiltere, Türkiye ve Çin'e de değinilmiştir (Kayaalp, 2022). Genel anlamda Kayaalp'in izler kitleyi etkilemek adına içeriklerini kurguladığı ve bu noktada söylemlerini yapılandığı söylenebilir.

“ZELENSKİY'nin Gerçek Yüzü! Zelenskiy'nin Erdoğan ve Türkiye Hakkında Hiç Duymadığımız Sözleri ŞOOOK!” isimli video başlığıyla Youtube'de Ukrayna – Rusya arasındaki krizi takipçileriyle paylaşan Melih Esat Açıl, diğer iki videodan farklı olarak savaştan çok Zelenski'yi değerlendirmiştir. Açıl, Zelenski'nin komedyenlik yaptığı dönemde Erdoğan, Türk insanı ve Türkiye hakkındaki geçmiş söylemlerini komedyenlik dönemindeki bir gösteriyi referans göstererek inandırıcılığını kanıtlamaya çalışmıştır.

Görsel 3: Melih Esat Açıl Youtube Kanalından Konuya Dair Bir Kesit

Video içeriğinde Zelenski'yi sert bir dille eleştiren Açıl, onun Türkiye ve Erdoğan hakkındaki düşüncelerinde nefret söylemlerini barındırdığına dair kanıtlar sunmaya çalışmıştır. Daha çok milli ve politik söylemlerle hazırlanan video, kamuoyunun Zelenski hakkındaki pozitif imajına aldanılmamasına ve Türkiye'nin de bu savaşa dâhil edilmek istenildiğine dair subjektif değerlendirmelere yer vermiştir. Kamera karşısına çıkarak Zelenski hakkında değerlendirmelerde bulunan Açıl, aynı zamanda sıklıkla Zelenski ve Putin görsellerine yer vermiştir. Açıl'ın Zelenski hakkında getirdiği en önemli eleştirileri; siyasi tecrübesizliği, batı hayranı olması, Türk kültürü ve Erdoğan hakkındaki eleştirel söylemleri olmuştur (Açıl, 2022). Söz konusu eleştirilerin aynı zamanda Açıl'ı takip eden kitlenin yorumlarına da yansıdığı görülmüştür.

Tablo 1: Araştırmada İncelenen Videolara Ait Bilgiler

Video Sayfası	Abone Sayısı	Video Beğeni Sayısı	Video İzlenme Sayısı	Yorum Sayısı	Hesap Oluşturulma Tarihi	Video Oluşturulma Tarihi
Argonomi (Pelin Öztürk)	1.040.000	33.000	1.312.648	2.342	04.02.2016	13.03.2022
Yusuf Kayaalp	1.260.000	53.000	832.071	3.097	23.01.2014	12.03.2022
Melih Esat Açıl	190.000	13.000	161.306	2.236	24.12.2014	27.02.2022

4.2. Youtube Video Yorumları

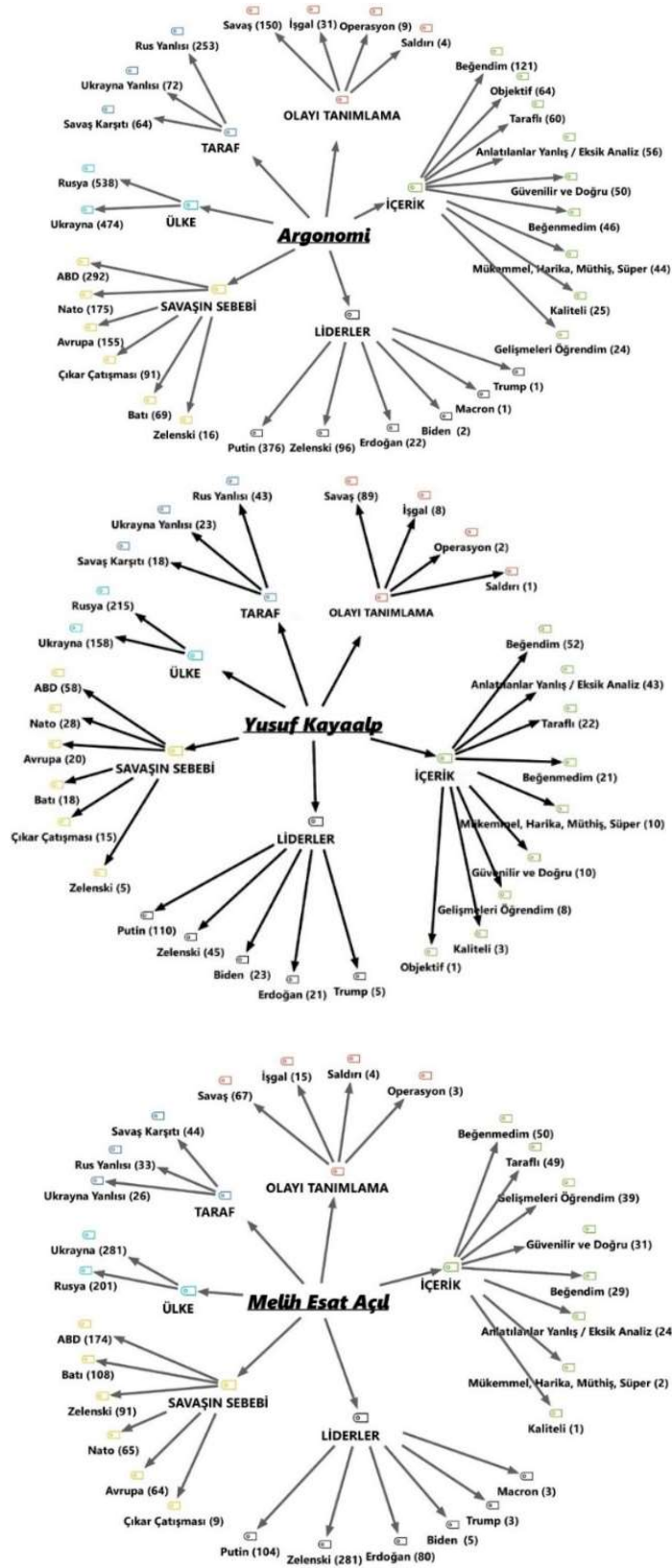
Araştırma sorusu 2: Youtube izleyicileri Rusya – Ukrayna savaşının sebebi olarak kimi/neyi görmüştür?

Yaşanan olayı her üç kanal kullanıcıları da savaş olarak tanımlamıştır. Yaşanan bu savaşın müsebbibi olarak ise Argonomi ve Yusuf Kayaalp sayfasına yapılan yorumlarda ABD, NATO ve Avrupa görülürken Melih Esat Açıl'ın kanalına gelen geri bildirimlerde ise ABD, Batı ve Zelenski savaş sebebi olarak ifade edilmiştir. Üç Youtube kanalında ilk başta Putin sonrasında Zelenski sıkça yorumlarda geçmiştir. Melih Esat Açıl dışındaki diğer iki kanalda daha çok Rusya hakkında yorumlar dile getirilmiştir.

Araştırma sorusu 3: İzleyicilerin video içeriklerine ilişkin yorumlarda hangi farklılıklar ortaya çıkmıştır?

Youtube kullanıcıları, youtuberlerin paylaştıkları içerikler hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur. Argonomi sayfası için izleyicilerin içeriği beğendiği (121) ve objektif (64) gördüğü, Melih Esat Açıl kanalındaki paylaşımın beğenilmediği (50) ve taraflı (49) olarak değerlendirildiği, Yusuf Kayaalp'ın video içeriğinin ise beğenildiği (52) ve yapılan analizin yanlış ve eksik kaldığının (43) vurgulandığı tespit edilmiştir. Öte yandan üç youtuber tarafından paylaşılan içeriklerde kullanıcıların yaptıkları yorumlarda farklılaşan başlıklar da olmuştur. Melih Esat Açıl'ın kanalında objektif, Yusuf Kayaalp'ın kanalında ise Macron değişkenine ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır. Üç youtubere ait video içeriklerinde ortaya çıkan tema ve kodlar ile söz konusu farklılıklar aşağıda yer alan şekil 1'de belirtilmiştir.

Şekil 1: Youtuber Videolarını İzleyenlerin Yorumlarına İlişkin Tema ve Kodlamaların Dağılımı

Araştırma sorusu 4: İzleyici yorumlarında sıklıkla hangi kelimeleri kullanmıştır?

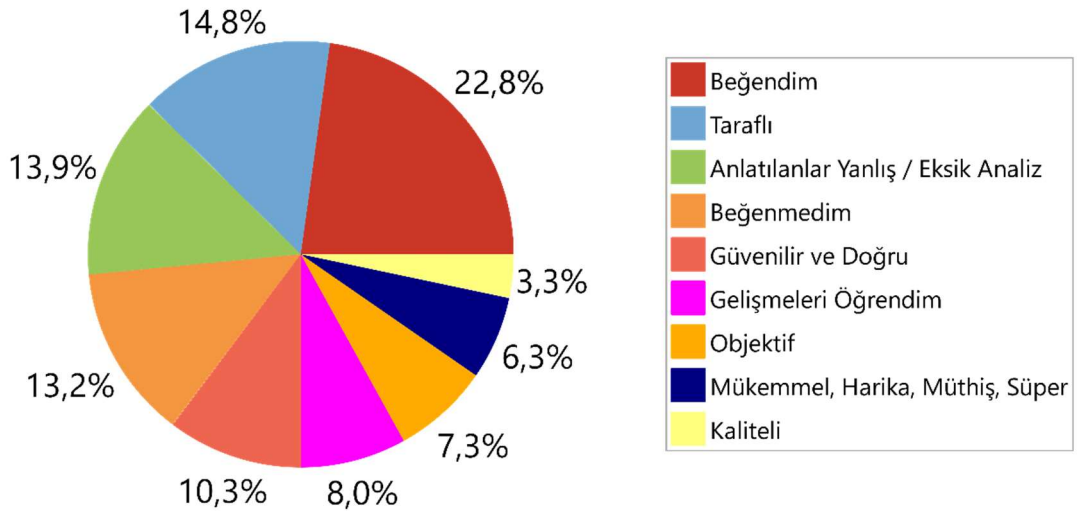
Youtube üzerinden Rusya - Ukrayna savaşına ait videoları izleyen kullanıcıların yorumlarında sıklıkla Rusya, Ukrayna, Putin, ABD, Dünya, Savaş, Türkiye, NATO, Rus ve Avrupa kelimeleri geçmiştir. Youtube kullanıcıları savaşa taraf olan devletleri ve savaşın sebebi olarak gördüğü ABD, NATO ve Avrupa'ya atıf vererek yorumlarını belirtmiştir. Türkiye özelinde daha çok savaşın Türkiye'ye olan etkileri, Türkiye'nin savaş süresince benimsemesi gereken politikalarına ve arabuluculuk rolüne değinilmiştir.

Görsel 4: İzleyicilerin Yorumlarında Geçen En Sık Kelimeler

Araştırma sorusu 5: Youtube kullanıcıları Rusya – Ukrayna savaşı hakkındaki paylaşımları nasıl değerlendirmişlerdir?

Şekil 2: İzleyicilerin Video İçerikleri Hakkındaki Düşünceleri

İncelenen videolara ait yorumlarda izleyiciler, paylaşılan video içerikleri hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur. Üç video içeriğinin beğenildiği, onların güvenilir ve doğru bulunduğu, gelişmelerin bu içerikler sayesinde öğrenildiği ile onların objektif, mükemmel / harika ve kaliteli olduğuna dair yorumlar (%58,1) daha fazla olmuştur. Diğer taraftan anlatılanın taraflı olduğu, bilgilerin yanlış ve eksik analiz edildiği ile içeriğin beğenilmediğine ilişkin yorumlarda da (%41,6) bulunmuştur. Bu bağlamda Rusya – Ukrayna savaşı hakkında hazırlanan üç içeriğe kullanıcıların yarısından çoğunun olumlu değerlendirmelerle atıfta bulunduğu görülmüştür. Burada öne çıkan pozitif değerlendirmede beğeni durumu, negatif durum olarak ise taraflı içerik vurgusu öne çıkmıştır.

Araştırma sorusu 6: Youtube Türkiye kullanıcıları Rusya -Ukrayna savaşını hangi başlıklarla yoğun olarak ilişkilendirmiştir?

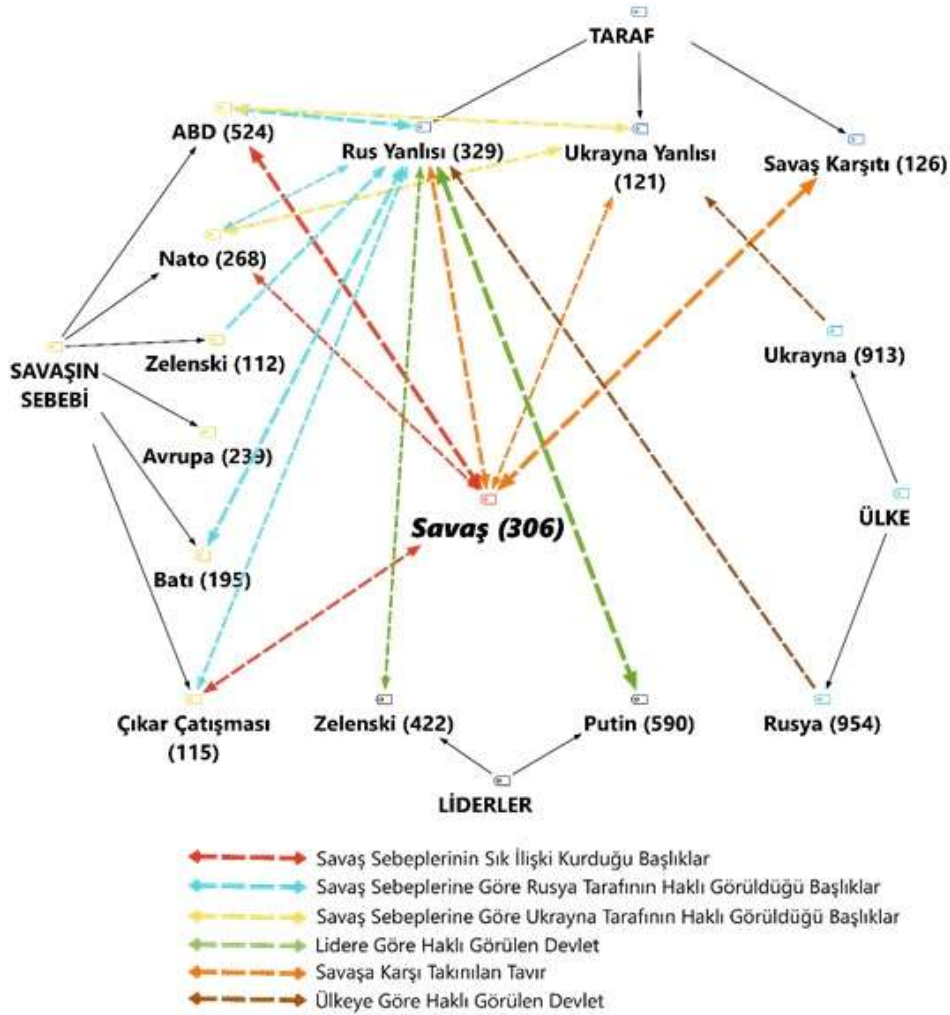
Aşağıda ortaya konulan modele göre iki ülke arasındaki durumu savaş olarak görenlerin bu savaşın sebebi olarak kimi / neyi gördüğü, burada izleyicilerin hangi değişkenlere göre hangi devletin yanında taraf tuttuğu ortaya konulmuştur. Savaşın en büyük sebebi olarak ABD gösterilmiştir (*Kullanıcı: Fatih Yıldız, 14.03.2022 - bu olanların tüm sebebi sözlerinde durmayan abd ve yavaşak dingilteredir.. bütün ülkeler amerikanın nasıl aşşalık bir ülke olduğunun farkında olsalar dünyada ne kadar ülke varsa hepsi tazminat davası açar!!!*). ABD'yi sırasıyla Batı (*Kullanıcı: Erdi Güler, 28.03.2022 - Batı Ukraynayı yem yaptı. Rusya güç kaybetsin diye, Ukrayna kandırıldı ve feda edildi*), NATO (*Kullanıcı: Cyclone Capricorn, 12.03.2022 - Nato yayılmayacağız diyip yayılıp Ukrayna'yi içine katıp Rus sınırına füzeler yerleştirmek istemesi Putin'in kışkırtma sebebi*) ve iki devlet arasındaki çıkar çatışması (*Kullanıcı: Durmuş Emir Balcı, 12.03.2022 - Çıkarlar savaşır masumlar ölür*) değişkenleri izlemiştir.

Kullanıcılar herhangi bir dış değişken olmadığında savaş karşıtlığına (*Kullanıcı: Serhat Kolbasi, 14.03.2022 - Savaşı ve kan dökülmesini savunmuyorum*) ilişkin bir tutum benimsemiştir. Ülke ve lider faktörleri devreye girdiğinde ise izleyicilerin tarafsızlıklarını yitirerek iki ülkeden birini savunduğu görülmüştür. Burada ABD (*Kullanıcı: Yusuf Eren, 15.03.2022 - Putin haklı arkadaş Amerika Ukrayna 'yı gazlayarak Rusya 'yla savaşıyor satranç oyunu gibi adam ileriye görüp şimdiden önünü kesiyor amaç Rusya 'yı bitirmek Ukrayna 'nın NATO 'ya katılması değil mesele! Ara da yanan Ukrayna oluyor işte ne yazık ki*) ve Avrupa ülkeleri (*Kullanıcı: Mustafa Ergin, 27.02.2022 - Avrupalıların iki yuzlulugunu kesinlikle goz ardi edemeyiz*) aracı değişken olduğunda Rus yanlısı bir eğilim görülürken, Ukrayna (*Kullanıcı: 2335, 27.02.2022 - ben Ukrayna halkı için*

üzülüyorum) devreye girdiğinde ise Youtube kullanıcılarının Ukrayna yanlısı bir tutum sergilediği saptanmıştır. Fakat liderler düzeyinde bir değerlendirme yapıldığında burada hem Putin (Kullanıcı: Ali Osman Sert, 16.03.2022 - Putin dünyayı işgal eden tüm globalci şeytanlara savaş açmıştır) hem de Zelenski (Kullanıcı: Fitozzi2525 Aslan, 12.03.2022 - Çaylak komedyen devlet başkanı olursa olacağı budur; Kullanıcı: Kenan Kamilov, 20.03.2022 - İşin özü Putin reis haklı daha bugün Facebook den ZELENSKİ'yi Yahudi' asıllıdır ABD tarafından göreve getirilmiştir) üzerinden hareketle Rusya'nın haklılığına ilişkin yorumlar getirilmiştir.

Şekil 3: Rusya – Ukrayna Savaşına İzleyici Tepkileri

Sonuç

Sadece izlenmek ve takipçi sayısını arttırmak için hemen her konuda içerik üreten youtuberler her ne kadar toplumun bazı kesimleri tarafından önemsenmese de özellikle sosyal medya kullanıcıları için birer sanal fikir lideri olarak görülmektedir (Tam, 2020). Doğdukları andan itibaren yeni iletişim teknolojileriyle tanışan günümüz sosyal medya

kullanıcıları, bebeklikleri dönemindedeki mamalarını dahi bu ağlardaki içerikleri izleyerek tüketmiştir. Dolayısıyla doğuştan itibaren sosyal medya uygulamalarıyla başlanan sıcak ilişki ağı, yaş geçtikçe artmış ve artık belirli konuların öğrenilmesinden fikir almaya kadar hemen her konuda bu platformlar kendileri için yol gösterici birer kutup yıldızı olmuştur.

2022 yılının başında patlak veren Rusya – Ukrayna savaşında bilgi edinme ve edinilen bu bilgiye Youtube kullanıcılarının algılarının ne olduğu sorunsalından hareketle gerçekleştirilen bu araştırmada; Türk youtuberlerin savaş hakkında hazırladıkları içeriklere yapılan yorumlar incelenmiştir. Araştırmada izleyiciler, Zelenski'nin komedyenlikten gelmesini sıklıkla dile getirerek Rusya'ya yönelik pozitif bir tutum geliştirmiştir. Öte yandan izleyiciler Putin'in Zelenski'ye kıyasla daha tecrübeli bir politikacı olması ve özellikle KGB ajanlığından siyasete atılması argümanlarını sıklıkla kullanarak, Putin'in imajından kaynaklı olarak Rusya'nın savaş gerekçelerini haklı görmüşlerdir. Dolayısıyla Youtube kullanıcılarının savaş gibi uluslararası arenada yaşanan olaylarda devlet isimlerinden çok lider imajından kaynaklı tutum sergilediği ortaya çıkmıştır. Söz konusu bu bulgu, 2017 yılında Türkiye – Hollanda arasında yaşanan diplomatik krizde, ülke liderlerinin kriz anlarında daha fazla göz önünde olduğu sonucuyla da örtüşmektedir (Özel, Karakaş ve Durmuş, 2018, s. 101).

Youtube izleyicileri yaşanan durumu Rusya - Ukrayna savaşı şeklinde görmeyip bu durumu Putin ile Batı arasında yaşanan savaş şeklinde yorumlamıştır. İzleyiciler iki devlet arasında yaşanan savaşın sebebi olarak dış devletleri ve çıkar çatışmalarını göstermiştir. Savaşın dış ülkelere kaynaklandığını düşünenler, her iki ülke lehine de fikir belirtirken; çıkar çatışması fikrini öne sürenler ise Rusya tarafını haklı görmüştür. İzleyiciler Kıbrıs, Pençe – Kilit, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtlarından örnekler vererek Rusya'nın haklılığını ülke gündemiyle ilişkili olarak gerekçelendirmiştir. Kullanıcılar burada Türkiye'nin batıyla yaşadığı politik krizlerden hareketle ülke çıkarına yönelik tutum takındığı görülmüştür. Nitekim çalışmada Rusya'nın NATO'nun taahhüt ettiği sınır çizgisini geçmesi nedeniyle izleyicilerin bu durumu bilhassa vurgulayarak Rusya'nın çıkarlarını yerinde görerek bu ülke lehinde görüş bildirmişlerdir.

Çalışmada öne çıkan bir diğer konu ise ülke insanının ABD ve Avrupa'ya karşı takındığı tavır olmuştur. Bu tavır ekseninde savaşı değerlendiren kullanıcılar, her iki güç

odağını da genel anlamda negatif söylemlerle değerlendirmiştir. Burada başta PKK olmak üzere her iki ülkenin terör faaliyetlerine verdiği destek ve terörün yayılmasına engel olma noktasında verilen sözlerin tutulmama durumunun son derece belirleyici bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Diğer taraftan Rusya'nın Suriye'de şehit düşen askerlerin müsebbibi olarak görülerek bu kez de Rusya aleyhinde söylemlerin kümелendiği görülmüştür. Dolayısıyla savaşa ilişkin bakış açısında Youtube kullanıcılarının dış devletlerin Türkiye'yle olan ilişkisi ve ülke gündemine giren geçmiş konulardan hareketle bir tutum takındığı söylenebilir.

Sosyal medyanın propaganda faaliyetlerine müsait bir yapıya sahip olması, Rusya – Ukrayna savaşı hakkında hem sıradan olan kullanıcıların bu platformlar aracılığıyla içerikler paylaşması hem de bu içerikleri izleyen kitlenin fikirlerini ortaya koyması noktasında önemli roller üstlenmiştir. Bu durum her ne kadar demokratik katılım açısından faydalı olsa da özellikle yanlış ve yanıltıcı bilgiler yoluyla kitlelerin zihin dünyasının kirletilme olasılığı yüksektir. Nitekim bu platformlardan izlenen içeriklerle milliyetçi söylemlerin dozu ve seviyesi kaçarak fobik davranışlara veya bir takım komplo teorilerine dönüşebilir. Yapılan çalışmada özellikle ABD ve NATO başta olmak üzere pek çok durum Türkiye ile ilişkilendirilerek komplo teorileri türetilmiştir. Hatta kullanıcıların bir kısmı bu savaşın aslında Türkiye'ye açıldığını iddia ederek buna ilişkin komplo teorileri bile üretmiştir.

Youtuberların hazırladıkları içeriklerin ne derece güvenilir olduğu bu içerikleri paylaşan kişilerin konu hakkında ne denli bilgi ve tecrübeye sahip olduğuna ilişkin araştırmaların yapılması konunun asıl odağındaki youtuberları geniş manada anlamada önem arz etmektedir. Diğer taraftan pandemi sonrası dönemde yoğunlaşan infodemi, dezenformasyon ve bilgi kirliliğini önleme adına sosyal medya kullanıcılarının savaşla ilgili olduklarını düşündükleri fotoğraf ve video paylaşımlarına da akademik anlamda odaklanılmalıdır. Yapılan araştırmada sadece Youtube platformundaki etkileycilere odaklanılmıştır. Youtube dışındaki diğer sosyal medya uygulamalarındaki etkileycilerin paylaşımları ve bu paylaşımlara takip edicilerin verdikleri tepkilerin de incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıl, M. E. (2022). *Zelenskiy'nin gerçek yüzü! Zelenskiy'nin Erdoğan ve Türkiye hakkında hiç duymadığınız sözleri şooook!*
https://www.Youtube.com/watch?v=CNM9heT4WGsv&ab_channel=MelihEsatA%C3%A7%C4%B1
- Ağır, O. A. (2016). Rusya-Ukrayna krizinin Avrasya Ekonomik Birliği bağlamında değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 23-42.
- Al-Jenaibi, J. A. (2012). War and the worlds and the promise of social media tools. *J Mass Communication Journalism*, 2(130), 1-12.
- Anadolu Ajansı. (2022). *Rusya-Ukrayna savaşı 12. gününde*. Erişim Adresi <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusya-ukrayna-savasi-12-gununde/2526085>
- Argonomi. (2022). *Putin ashında ne istiyor? Ukrayna gerçekleri!*
https://www.Youtube.com/watch?v=HaBorXRGLtAve&ab_channel=ARGONOM%C4%B0
- Bjola, C. (2017). Propaganda in the digital age. *Global Affairs*, 3(3), 189-191.
- Bossio, D. B. ve Bebawi, S. B. (2013). War of worlds? Alternative and mainstream journalistic practices in coverage of the “Arab Spring” protests. J Hayes, K. Battles, ve W. Hilton-Morrow (Ed.), *War of the worlds to social media: Mediated communication in times* içinde (189-210. ss). New York: Peter Lang.
- Chaudhari, D. D., ve Pawar, A. V. (2021). Propaganda analysis in social media: A bibliometric review. *Information Discovery and Delivery*, 49(1), 57-70.
- Chen, E. C. ve Ferrara, E. F. (2022). Tweets in time of conflict: A public dataset tracking the twitter discourse on the war between Ukraine and Russia. *arXiv: 2203.07488*, 1-5.
- Costea, A. C. (2019). *Russia's hybrid war in Ukraine (2014-2018)*. İstanbul: Seta.
- Dinler, M. D. (2018). *Jeopolitik çevrede Rusya ve Ukrayna gerilimi*. Trakya Üniversitesi. Edirne: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Goodell, L. G., Stage, V. S. ve Cooke, N. C. (2016). Practical qualitative research strategies: Training interviewers and coders. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 48(8), 578-585.
- Güven, A. G. (2014). Gezi'nin dili: Göstergibilimsel bir inceleme. *İnsanve İnsan*, 1(2), 19-29.
- Haq, E. H., Braud, T. B., Kwon, Y. K., ve Hui, P. H. (2020). Enemy at the gate: Evolution of twitter user's polarization during national crisis. *IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining (ASONAM)*, 212-216.
- Haq, E. H., Tyson, G. T., Lee, L. L., Braud, T. B., ve Hui, P. H. (2022). Twitter dataset for 2022 Russia-Ukraine crisis. *arxiv: 2203.02955*, 1-2.
- Human rights watches. (2022). *Russia, Ukraine, and social media and messaging apps: Questions and answers onp platform accountability and human rights*

- responsibilities*. Erişim Adresi <https://www.hrw.org/news/2022/03/16/russia-ukraine-and-social-media-and-messaging-apps>
- Jarynowski, A. J. (2022). Conflicts driven pandemic and war issues in social media via multi-layer approach of German twitter. *Interdisciplinary Research*, 1-9.
- Kayaalp, Y. (2022). *Rusya - Ukrayna savaşı 2022 - Haritalı hızlı anlatım*. <https://www.Youtube.com/watch?v=2fZMzWo0Ogkve>
ab_channel=YusufKayaalp
- Kanat, S. (2016). Uluslararası ilişkiler yaklaşımları açısından dijital medya ve savaş. *TRT Akademi*, 1(2), 528-546.
- Keskin, M. K. (2015). Yakın çevre doktrini bağlamında Rus dış politikası: Ukrayna müdahalesi. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 3(2,45), 1-18.
- Knudsen, B. K. ve Stage, C. S. (2013). Online war memorials: Youtube as a democratic space of commemoration exemplified through video tributes to fallen danish soldiers. *Memory Studies*, 6(4), 418-436.
- Köseoğlu, Y. ve Hamza, A. L. (2013). Bir siyasal propaganda aracı olarak sosyal medya. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 103-125.
- Krippendorff, K. (2004). Content analysis: An introduction to its methodology. New York: Sage Publications
- Makhortykh, M. M. (2020). Remediating the past: Youtube and second world war memory in Ukraine and Russia. *Memory Studies*, 13(2), 146-161.
- Mayo, L. (2009). Repression, propaganda, and digital resistance: New media and democracy in Zimbabwe. O. F. Mudhai, W. J. Tetey ve F. Banda (Ed.), *African media and the digital public sphere* içinde (57-72. ss.), New York: Palgrave Macmillan,
- Maxwell, J. M. (2009). Designing a qualitative study. L. Bickman ve D. Rog (Ed.), *The Sage handbook of applied social research methods* içinde (214-253. ss.). New York: SAGE.
- Meltem, Ö, Karakaş, O. ve Durmuş, A. (2018). Geleneksel medya ve sosyal medyada yer bulan Türkiye-Hollanda krizinin propaganda çerçevesinde incelenmesi. *Kurgu*, 26(1), 82-103.
- Morrison, D. M. (1994). Journalists and the social construction of war. *Contemporary Record*, 8(2), 305-320.
- NATO. (2022). *Relations with Ukraine*. Erişim adresi https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.
- Oğuz, Ş. O. ve Erol, M. S. E. (2018). Karma savaş teorisi ve Rusya-Ukrayna savaşı. *Türk Dünyası İnceleme Dergisi*, 18(2), 9-17.
- Sacco, V. S. ve Bossio, D. B. (2015). Using social media in the news reportage of war ve conflict: Opportunities and challenges. *The Journal of Media Innovations*, 2(1), 59-76.

- Soydan, E. S. (2019). *2014 Ukrayna krizi sonrası Ukrayna-Rusya ilişkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Tam, M. S. (2020). Sosyal medya etkileyicilerinin kanaat önderliği rolü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(2), 1325-1351.
- Tam, M. S. (2021). Sosyal medyada İslamofobik paylaşımlar: Twitter örneği. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 281-299. DOI: 10.47951/mediad.990506
- Tosyalı, H. ve Sütçü, C. S. (2019). Türkiye’de sosyal medya üzerinden siyasal propaganda yapmak: 2018 cumhurbaşkanı seçimi örneği. *Öneri Dergisi*, 14(51), 61-89. DOI: 10.14783/maruoneri.vi.522165
- TRT Haber. (2022). *Putin, Donetsk ve Luhansk’ı tanıdı*. Erişim adresi <https://www.trthaber.com/haber/dunya/putin-donetsk-ve-luhanski-tanidi-656955.html>
- Tüysüzöğlü, G. T. (2011). Ukraynada'ki Turuncu Devrimi'nin sonu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 1-18.
- Weimann, G. (2014). *New terrorism and new media* (Vol. 2). Washington, DC: Commons Lab of the Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- Yağar, F. Y. ve Dökme, S. D. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zvereva, V. (2016). Battlefield Internet: Young Russian SNS users and new-media state propaganda. M. Schwartz ve H. Winkel (Eds.), *Eastern European youth cultures in a global context* içinde (293-315. ss). London: Palgrave Macmillan.